

'Brothers in Arms.' Zwarte soldaten in Vietnam

Chris Quispel

'You know when I am out in the bush carrying a grenade launcher, no white man is going to call me nigger.'¹ De anonieme zwarte soldaat die deze woorden uitsprak voor een onderzoekscommissie van het Amerikaanse Congres, vatte samen wat voor veel Amerikanen nog steeds de essentie is van de raciale problematiek van het Amerikaanse leger in Vietnam. Anders dan in voorgaande oorlogen wilden zwarte soldaten geen tweederangs positie meer innemen. Zij vochten niet alleen aan het front maar waren ook bereid voor hun eigen eer en die van hun ras op te komen. Blanken die dat niet wilden accepteren konden beter hun mond houden en wennen aan de aanblik van zwaarbewapende zwarte mannen die hun wapens tegen de vijand konden gebruiken, maar net zo goed tegen racistische landgenoten.

In het beeld dat van zwarte soldaten in de Vietnam-oorlog is ontstaan lijkt het alsof er in het Amerikaanse leger een strijd tussen blank en zwart werd gevoerd die parallel liep met de strijd die op dat moment, soms letterlijk, in de straten van de Amerikaanse steden werd uitgevochten. Inderdaad konden in Vietnam de raciale spanningen hoog oplopen, maar de oorlog had voor zwarte soldaten ook positieve kanten. Het was de eerste oorlog waarin het Amerikaanse leger geen rassenscheiding meer kende. Zeker in het begin van de oorlog bood het leger zwarte Amerikanen carrièremogelijkheden die elders in de samenleving (nog) niet bestonden en ook na 'Vietnam' zouden veel zwarte Amerikanen daar opnieuw gebruik van maken. Dit is kenmerkend voor de verhouding tussen zwarte Amerikanen en 'hun' leger gedurende de hele twintigste eeuw: een combinatie van hoop en verwachting, maar ook van teleurstelling en woede.

Dit artikel gaat over zwarte soldaten in Vietnam en hun dubbele strijd, tegen Noord-Vietnamezen en Vietcong, maar ook voor erkenning als volwaardig soldaat. Het gaat ook over de manier waarop de raciale spanningen binnen de Amerikaanse samenleving hun weerslag in deze oorlog hadden; sommigen zeggen zelfs, uitvergroot werden.

¹ James E. Westheider, *Fighting on two fronts. African Americans and the Vietnam war* (New York 1997) 115.

Inzet van zwarte soldaten voorafgaand aan de Vietnam-oorlog

De grote oorlogen die de Verenigde Staten in de twintigste eeuw hebben gevoerd dwongen zwarte Amerikanen iedere keer weer met hun ongelijke positie onder ogen te zien. Het dragen van het Amerikaanse uniform zou een gevoel van verbondenheid moeten geven met een natie die hen nog nooit als volwaardige burgers had beschouwd, maar juist binnen het leger werden zij des te pijnlijker met racisme en discriminatie geconfronteerd.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden 400.000 zwarte soldaten ingezet. De meeste namen niet deel aan de gevechtshandelingen. In het racistische klimaat van die tijd kon de legerleiding zich nog niet voorstellen dat zwarte soldaten succesvol aan het front zouden kunnen worden ingezet en al helemaal niet tegen blanken. Zwarten kregen ondersteunende taken. De weinige keren dat zij wel actief aan de gevechten deelnamen waren ze echter opvallend succesvol. Een bataljon van de zwarte 92^e divisie kreeg collectief het Franse *Croix de Guerre* wegens betoonde moed. Zwarte soldaten waren bovendien aangenaam verrast door het gebrek aan vooroordelen bij de Franse bevolking. De Franse houding en het feit dat de oorlog werd gevochten ‘to make the world safe for democracy’, versterkten het optimisme over de toekomst. ‘Make way for democracy! We saved it in France, and by the great Jehovah, we will save it in the USA’, schreef W.E.B. DuBois.² Dit optimisme bleek niet terecht. Niet alleen hadden weinig blanken belangstelling voor zwarte burgerrechten, maar ook werd het leger nog steeds gedomineerd door racistische, zuidelijke officieren. Desondanks meende de *Houston Chronicle* dat zwarten in het leger genoten van een ‘unprecedented degree of protection and consideration’, wat hen ‘shiftless’ en irresponsible’ maakte.³

De Tweede Wereldoorlog maakte dezelfde tegenstrijdige gevoelens los in de zwarte gemeenschap, maar nu nog heftiger. Bij de legerleiding was het vertrouwen in de inzetbaarheid van zwarte soldaten nog steeds zeer gering. ‘The psychology of the negro based on heredity derived from mediocre African ancestors, cultivated by generations of slavery, is one from which we cannot expect to draw leadership material’, stond in een beleidsnotitie van het Army War College.⁴ Maar het verzet tegen

² John Hope Franklin, *From slavery to freedom* (New York 1967) 347.

³ Philip A. Klinkner en Rogers M. Smith, *The unsteady march. The rise and decline of racial equality in America* (Chicago 1999) 114.

⁴ Klinkner, *Unsteady march*, 149.

discriminatie in het leger was een stuk sterker dan tijdens de Eerste Wereldoorlog. Dit waren de jaren van de *Double V*, die de overwinning in het buitenland en aan het thuisfront symboliseerde. Hoe zou, wanneer Amerikaanse soldaten in Europa strijd moesten voeren tegen racisme, racisme in eigen land nog wel getolereerd kunnen worden? Iemand die dat heel goed begreep was H. Philip Randolph. Hij kondigde aan een mars op Washington te organiseren om de zwarte eisen – recht op werk en het recht te vechten voor hun land – kracht bij te zetten. Een geschrokken Roosevelt tekende op 25 juni 1941 *Executive Order 8802*, waarin werd vastgelegd dat bij de overheid en in de defensieindustrie geen discriminatie meer zou mogen plaatsvinden. De mars op Washington ging niet door. Achteraf gezien heeft Randolph misschien wat te snel toegegeven, want de discriminatie in het leger bleef onverminderd bestaan. Tot aan het einde van de oorlog bleven zwarte soldaten dienen in gescheiden eenheden. Omdat de meeste opleidingskampen in het Zuiden lagen, maakten noordelijke zwarten pas echt kennis met rassendiscriminatie toen zij dienst namen in het leger. 'The traditional mores of the South have been widely accepted and adopted by the army as the basis of policy and practice affecting the Negro soldier', aldus de zwarte regeringsadviseur William Hastie.⁵ Zwarte woordvoerders en organisaties reageerden nu heftig en massaal op het hen aangedane onrecht. En, anders dan tijdens de Eerste Wereldoorlog vonden zij daarvoor een gewillig gehoor bij blanken, althans in het Noorden. Schokkend was de thuiskomst van de zwarte soldaat Isaac Woodard. Na een diensttijd van vijftien maanden in Azië keerde hij terug naar zijn familie in Zuid-Carolina. Onderweg kreeg hij ruzie met een blanke buschauffeur, waarschijnlijk vooral omdat de man zich stoorde aan het feit dat Woodard een uniform droeg. Woodard werd daarop door politiemensen zo ernstig mishandeld dat hij beide ogen moest missen. 'Can America insist on the rights of the individual in Iran, when an American Negro veteran is blinded in South Carolina, merely for being a man', vroeg een briefschrijver in de *Washington Post* zich af.⁶ Zelfs de president maakte zich zorgen over het lot van zwarte soldaten in de zuidelijke staten. 'My very stomach turned over when I learned that Negro soldiers, just back from overseas, were being dumped out of army trucks in Mississippi and beaten', schreef president Truman.⁷

⁵ A.R. Buchanan, *Black Americans in World War II* (Santa Barbara 1977) 68.

⁶ *Washington Post* (29 juli 1946).

⁷ David McCullough, *Truman* (New York 1995) 588.

In 1948 vaardigde Truman een decreet uit waarin de rassenscheiding in het Amerikaanse leger officieel werd opgeheven. Maar de echte doorbraak kwam pas tijdens de Koreaanse oorlog. In 1951 kende het Amerikaanse leger nog 385 zwarte eenheden met in totaal 200.000 soldaten. Deze eenheden vielen op door een laag moreel en slechte prestaties (wat tijdens de Tweede Wereldoorlog nog als een bewijs voor de inferioriteit van het zwarte ras gezien zou zijn), maar de tijden waren veranderd. Besloten werd ze versneld op te heffen en de zwarte soldaten in blanke eenheden te plaatsen. Sociale wetenschappers volgden het 'experiment' nauwlettend en concludeerden dat de prestaties van zwarte soldaten in een gemengde omgeving aanmerkelijk verbeterden.⁸ In 1956 waren de laatste resten van *Jim Crow* in het Amerikaanse leger verdwenen.⁹ Het had een positieve invloed op de werving van zwarte soldaten: in 1948 was 8,8 procent van de Amerikaanse soldaten zwart, in 1964 12,3 procent.

De oorlog in Vietnam

De oorlog in Vietnam werd daarmee de eerste oorlog waarin het Amerikaanse leger vanaf het begin volledig gedesegregeerd was. Ook werden zwarten voor het eerst actief aangemoedigd dienst te nemen. Niet dat zij al in alle opzichten gelijk waren aan blanken: in het begin van de jaren zestig waren er nog weinig zwarten in de officiersrangen te vinden. Het percentage zwarte soldaten in de zogeheten 'combat units' was daarentegen weer opvallend groot, wat tot gevolg had dat - vooral in het begin van de oorlog - het aantal gesneuvelde zwarte soldaten hoog was. In de jaren 1961 tot 1967 was zeventien procent van de gesneuvelde Amerikanen zwart, terwijl zwarten slechts twaalf procent van de troepen uitmaakten.¹⁰ Toch werd deze oververtegenwoordiging aan het front op door de meeste zwarten niet als discriminatie opgevat. Een van hun voornaamste klachten eerder was juist geweest dat zij niet aan de gevechtshandelingen mee mochten doen. 'I feel good about it (...). It tends to offset the fact that the Negro wasn't considered worthy of being a frontline soldier in other wars'

⁸ Robert W. Mullen, *Blacks in American wars: the shift in attitudes from the Revolutionary War to Vietnam* (New York 1973) 61.

⁹ Charles C. Moskos Jr, 'Racial integration in the armed forces', *American Journal of Sociology*, 72 (1966) 135.

¹⁰ Mullen, *Blacks*, 77.

verklaarde de zwarte luitenant kolonel Schaffer.¹¹ Overigens zou het percentage zwarten onder de gesneuvelde soldaten na 1967 snel lager worden en dalen naar 12,5 procent.¹²

Tot 1968 zagen nog veel zwarte Amerikanen die dienst nemen in het leger als een middel tot sociale vooruitgang. In 1965 was het percentage zwarte soldaten dat bijtekende zelfs twee keer zo hoog als dat van blanke soldaten. In een samenleving waarin rassendiscriminatie in openlijke of verborgen vorm nog gemeengoed was bood het leger mogelijkheden die elders nog ondenkbaar waren. ‘Negroes find armed forces just about the most productive, rewarding and racially congenial they can have’, schreef het zwarte weekblad *Ebony* nog in 1968.¹³ Soldaten die bijtekenden konden rekenen op een bonus van 900 tot 1400 dollar, voor een jonge zwarte man in die tijd een ongehoorde som, maar voor een blanke jongen geen reden om af te zien van een universitaire opleiding of een carrière elders in de samenleving.¹⁴ Zwarte beroepssoldaten zagen het legeruniform bovendien als een bevestiging van hun mannelijkheid. Wallace Terry die in 1967 als journalist naar Vietnam ging, constateerde dat zwarte soldaten nog volop steun gaven aan de oorlog die zij als rechtvaardig en noodzakelijk zagen.¹⁵ Diezelfde soldaten moesten nog niets hebben van Martin Luther King, vanwege zijn kritische uitspraken over de oorlog. Ook de legerleiding was lovend over de zwarte soldaten. Over hun optreden zei generaal Westmoreland: ‘The performance of the negro serviceman has been particularly inspirational to me. They have served with distinction. He has been courageous on the battlefield, proficient, and a possessor of technical skills.’¹⁶

Na 1968 zou dit allemaal snel veranderen. Er kwam een ander soort zwarte soldaat naar Vietnam. De oorlog en de reële kans te sneuvelen maakten bijtekenen minder aantrekkelijk. Ook werden er steeds meer dienstplichtigen naar Vietnam gestuurd die zich, anders dan beroepssoldaten, niet verbonden voelden met het leger en de daar heersende patriottische mentaliteit. Voor hen was het leger niet een

¹¹ Jack D. Foner, *Blacks and the military in American history: a new perspective* (New York 1974) 205.

¹² Charles C. Moskos Jr, ‘The American dilemma in uniform: race in the armed forces’ in: *The annals of the American Academy* (1972) 101.

¹³ Geciteerd in: Westheider, *Fighting*, 68.

¹⁴ Ibidem, 15.

¹⁵ Wallace Terry, *Bloods; an oral history of the Vietnam war by black veterans* (New York 1984) xvi.

¹⁶ Westheider, *Fighting*, 10.

carrièrekans maar een gedwongen onderbreking van een jaar in hun normale bestaan met ook nog eens een grote kans verminkt of in een *body bag* terug te komen. Veel zwarten waren ervan overtuigd dat de ambtenaren die het dienstplichtbeleid uitvoerden racistische vooroordelen hadden. Een in opdracht van het blad *Newsweek* uitgevoerd onderzoek wees uit dat in 1969 meer dan de helft van de zwarte Amerikanen geloofde dat het dienstplichtsysteem zwarten benadeelde.¹⁷ Zij stoorden zich aan het feit dat zwarte dienstplichtigen veel makkelijker goedgekeurd werden dan blanken. In 1966 had een blanke vijftig procent meer kans afgekeurd te worden dan een zwarte dienstplichtige.¹⁸ De voornaamste oorzaak was dat het voor blanken veel gemakkelijker was van huisartsen, psychiaters, werkgevers of zelfs dominees een brief mee te krijgen waarin de betrokkene als medisch ongeschikt of maatschappelijk onmisbaar werd afgeschilderd. In de meeste gevallen kozen dienstplicht ambtenaren voor de gemakkelijkste weg en keurden de persoon in kwestie af. Degenen die een universitaire opleiding gingen volgen konden uitstel krijgen. Aanmelding bij de reservisten of bij de Nationale Garde was een andere manier waarop de zonen van de blanke middenklasse konden voorkomen opgeroepen te worden voor een *tour of duty* in Vietnam. Toelating tot de Nationale Garde en de reservisten verschilde van staat tot staat, maar overal was het aantal zwarten laag. In Mississippi was in 1969 slechts een zwarte lid van de Nationale Garde. In 1972 was in de hele Verenigde Staten niet meer dan 3,1 procent van de Garde en reservisten zwart.¹⁹

Bovendien waren de jaren 1964 tot 1968 zeer ingrijpend voor zwarte Amerikanen. In 1964 was de *Civil Rights Act* aangenomen die het einde betekende van het zuidelijke systeem van rassenscheiding; een jaar later in 1965 kwam de *Voting Rights Act*. Hiermee waren zwarten voor het eerst in de Amerikaanse geschiedenis juridisch volledig de gelijken van blanken. De Burgerrechtenbeweging was op zijn hoogtepunt. Blanken meenden dat nu ook voor zwarten de Amerikaanse droom waarheid was geworden, maar veel zwarten wisten dat dit nog lang niet het geval was. Vooral jongeren geloofden niet meer dat samenwerking met blanken tot oplossingen zou leiden. Zij zagen dat de werkloosheid in de zwarte woonwijken onveranderlijk hoog was gebleven, voelden zich gediscrimineerd door de

¹⁷ *Newsweek* (30 juni 1969) 16.

¹⁸ Lawrence M. Baskir en William A. Strauss, *Chance and circumstance. The draft, the war and the Vietnam generation* (New York 1978) 47.

¹⁹ Westheider, *Fighting*, 30.

politie en hadden een groot wantrouwen tegen blanken. Dit openbaarde zich op 11 augustus 1965, toen blanke agenten een zwarte man in de zwarte woonwijk Watts in Los Angeles probeerden te arresteren. Omstanders gingen zich ermee bemoeien, de agenten vroegen versterking aan en de zaak liep al snel uit de hand. Zes dagen later waren er 34 doden gevallen, 900 mensen waren gewond en 4000 mensen waren gearresteerd. De schade bedroeg 30 miljoen dollar. De rellen van Watts bleken geen geïsoleerd incident. In de tweede helft van de jaren zestig zouden veel meer Amerikaanse steden door ernstige rassenspanningen getroffen worden. Veel van de nieuwe zwarte rekruten die naar Vietnam werden gestuurd hadden hun eerste gevechtservaringen opgedaan in de straten van Watts, Newark, Detroit of andere zwarte getto's.

Voor het groeiende radicalisme onder de zwarte jeugd werd een passende slogan gevonden. Stokely Carmichael, voorzitter van het Student Nonviolent Coordinating Committee (SNCC) dat een belangrijke rol in de strijd om gelijke burgerrechten had gespeeld, vond de juiste woorden. 'We have been saying freedom for six years and we ain't got nothing. What we gonna start saying now is Black Power', riep hij uit tijdens een protestbijeenkomst in 1966.²⁰ De leus sloeg aan, iedereen kon zich er iets bij voorstellen en tegelijkertijd bleef vaag wat er precies mee bedoeld werd. Voor blanken klonk het in ieder geval dreigend en dat was een extra voordeel. Carmichael was niet eens de meest radicale van de nieuwe zwarte woordvoerders: 'Don't be trying to love that honkie to death. Shoot him to death', raadde H. Rap Brown zijn toehoorders aan.²¹ 'Black Panthers' lieten zich fotograferen in zwarte pakken, met donkere zonnebrillen op, de automatische geweren in de aanslag. Voor anderen had *Black Power* meer een culturele betekenis. Zij keerden zich af van de blanke samenleving en verheerlijkten hun eigen cultuur en hun Afrikaanse roots. Zwarten hadden *Soul*, blanken niet. Wat Soul precies was, was minder belangrijk. Het ging erom dat zwarten anders en beter waren en dat blanken nooit de gelijken van zwarten zouden kunnen worden. 'We are a different species', schreef Leroi Jones, 'a species that is evolving to world power and philosophical domination of the world'.²²

²⁰ Geciteerd in: William L. Van Deburg, *New day in Babylon. The Black Power movement and American culture, 1965-1975* (Chicago 1992) 32.

²¹ Geciteerd in: Stephan Thernstrom en Abigail Thernstrom, *America in black and white; one nation, indivisible* (New York 1997) 167.

²² LeRoi Jones, *Home: social essays* (New York 1966) 246.

Het zal niemand verbazen dat mensen als Carmichael, Brown en de woordvoerders van de Black Panthers niets van de oorlog en Vietnam moesten weten en volstrekt afwijzend stonden tegenover de aanwezigheid van zwarte soldaten in die oorlog. Al in 1965 circuleerde in Mississippi een pamflet waarin stond: 'No Mississippi negroes should be fighting in Viet Nam for the white man's freedom, until all the negro people are free in Mississippi'.²³ Voor Carmichael was de oorlog een uiting van Amerikaans imperialisme. Zwarten moesten dienst weigeren. De gedwongen zwarte dienstplicht was niets anders dan 'white people sending black people to make war on yellow people in order to defend the land they stole from red people'.²⁴ Huey Newton, een van de leiders van de Black Panthers, beloofde zwarte guerilla's naar Vietnam te sturen om daar samen met de Viet Cong tegen de Amerikaanse imperialisten te strijden.²⁵ Erger nog was het voor de Amerikaanse regering dat ook Martin Luther King zich tegen de oorlog keerde. Op 4 april 1967 maakte hij in niet mis te verstane woorden duidelijk wat hij van de oorlog in Vietnam vond. Zwarte Amerikanen, zei hij, moeten niet strijden voor vrijheden die zij niet hebben in Georgia en Harlem. Nog pijnlijker was zijn ongeloof in de doelstellingen van de oorlog: 'There will be no doubt in my mind (...) that we have no honorable intentions'.²⁶

Een aantal gebeurtenissen maakte 1968 tot een cruciaal jaar: niet alleen voor de Vietnam-oorlog in het algemeen maar ook voor de rol die zwarte soldaten in die oorlog speelden. Meest in het oog springend was het Tet-offensief. Hoewel de Amerikanen geen echt opvallende successen boekten en nationaal en internationaal de protesten tegen de oorlog toenamen waren er tot 1968 maar weinigen die twijfelden aan een uiteindelijke Amerikaanse overwinning. Maar tijdens het Vietnamese Nieuwjaar (Tet) op 30 januari 1968 vielen Noord-Vietnamese troepen, gesteund door de Viet Cong, over een breed front de Amerikaanse en Zuidvietnamese troepen aan. Omdat de aanvallers zich al snel weer moesten terugtrekken en vele malen meer manschappen dan hun tegenstanders verloren bleek het geen militair succes, maar de Amerikanen kregen wel een enorme publicitaire klap. Niet alleen bleek de vijand nog lang niet verslagen,

²³ Howard Zinn, 'The impossible victory' in: Grace Sevy ed, *The American experience in Vietnam: a reader* (Londen 1989) 165.

²⁴ Civil rights during the Johnson administration (microfilm editie) rol 14 00388.

²⁵ Hugh Pearson, *The shadow of the panther. Huey Newton and the price of black power in America* (Reading, Mass. 1994) 223.

²⁶ David J. Garrow, *Bearing the cross: Martin Luther King and the Southern Leadership Conference* (New York 1988) 553.

hij bleek zelfs in staat tot een aanval in de tot dan toe veilig gevaande Vietnamese steden. Rampzalig waren de wereldwijd uitgezonden televisiebeelden van de aanval op de Amerikaanse ambassade in Saigon. Na het Tet-offensief zou het moeilijk worden de optimistische verhalen van de legertop en uit Washington te geloven. ‘What the hell is going on’, zou nieuwslezer Walter Cronkite hebben uitgeroepen, ‘Thought we were winning this war.’²⁷ Voor soldaten die na Tet naar Vietnam werden gestuurd werd het moeilijker te geloven dat zij de Vietnamezen kwamen bevrijden en een bijdrage zouden leveren aan een glorieuze overwinning.

Voor zwarte soldaten kwam daar de moord op Martin Luther King bovenop. Voor de relatie tussen blank en zwart in de Verenigde Staten is die moord buitengewoon bepalend geweest. Zwarte Amerikanen kregen het gevoel dat er tussen henzelf en blank Amerika definitief een muur was opgetrokken. Overal in het land braken rassenrellen uit. Dat gold zeker ook voor zwarte soldaten. ‘When I heard that Martin Luther King was assassinated, my first inclination was to run out and punch the first white guy I saw’, vertelde sergeant Don Browne aan de journalist Wallace Terry.²⁸ Pessimisme over de oorlog en de toenemende spanningen tussen blank en zwart in eigen land maakten zwarte soldaten die na 1968 naar Vietnam werden gestuurd ‘anders’. Zij waren zelfbewust, trots op hun cultuur, allesbehalve patriottisch en vijandig ten opzichte van blanken. Waar een eerdere generatie zwarte soldaten hun trots en zelfrespect nog in het leger kon vinden haalde deze nieuwe generatie dat uit de band met andere ‘brothers’. ‘What defeats me’, zei een blanke officier, ‘is the attitude among the blacks that “black is right” no matter who is right or wrong.’²⁹

Het nieuwe zwarte zelfbewustzijn en de openlijke manier waarop zwarte soldaten dat wilden uitdragen riep al snel irritaties op. Het begon al met de muziek in kantines, legerradiostations of feesten. In 1963 had het invloedrijke blad *Billboard* de aparte blanke en zwarte hitlijsten afgeschaft omdat blanken en zwarten toch naar dezelfde muziek luisterden. Maar een paar jaar later was dat al niet meer het geval. Zwartenv wilden alleen nog maar naar muziek luisteren waarin zij hun *roots* herkenden, muziek met *Soul*. James Brown verwoordde dat het meest duidelijk: ‘Say it loud I’m black and I’m proud’. Blanken hoefden dat niet te horen; zij waren geïnteresseerd in

²⁷ George T. Herring, *America’s longest war: the United States and Vietnam, 1950-1975* (New York 1979) 188.

²⁸ Terry, *Bloods*, 172.

²⁹ Baskir en Strauss, *Chance*, 137.

Engelse groepen zoals de Beatles, de Stones of de Kinks, die in het begin van de jaren zestig in de Verenigde Staten waren doorgebroken, of in Amerikaanse bands die zich door de Engelse muzikale invasie hadden laten inspireren. Zuidelijke blanke soldaten luisterden het liefst naar *Country and Western*. Volgens de blanke soldaat Louis Rocco was muziek de voornaamste reden dat de verschillende etnische groepen hun vrije tijd het liefst onder elkaar doorbrachten: 'The blacks didn't want to hang out with country and western. They didn't want to hear that music'.³⁰ In Saigon gingen zwarte soldaten naar de bars rond Trinh Minh waar muziek van Otis Redding en Wilson Pickett werd gedraaid in plaats van 'goddamn hillbilly music'.³¹ Volgens de geruchten durfde de militaire politie de zwarte uitgaanswijk niet meer binnen te gaan, tenzij onder begeleiding van een gewapend konvooi.³² Zwarte soldaten ergerden zich niet alleen aan de blanke muziekkeuze, ze misten ook zwarte kranten en tijdschriften als *Jet* en *Ebony* en konden in de legerwinkels geen 'zwarte' producten krijgen. Vooral het gemis aan zwarte haarverzorgingsmiddelen was storend.

Uit de behoefte van zwarte soldaten om zich te onderscheiden ontstond het *dapping*. Dapping was een ingewikkeld stelsel van begroetingsrituelen, gedragscodes en uitdrukkingen waarmee zwarte soldaten hun verbondenheid wilden uitdrukken, maar waardoor blanken zich buitengesloten voelden. Oorspronkelijk was de *dap* niet meer dan een groet met gesloten vuist in plaats van de gebruikelijke saluering. Na verloop van tijd kwamen daar steeds meer handelingen bij: begroetingen tussen zwarte soldaten duurden soms meer dan vijf minuten. Sommige blanken hadden nog wel enig begrip; 'it became something that was significant in the lives of these black soldiers'.³³ Maar de meeste blanken vonden het lachwekkend irritant of zelfs bedreigend, vooral wanneer dapping gepaard ging met een gebaar met de hand langs de keel. Voor veel blanke soldaten waren zwarte soldaten ook zonder dapping al bedreigend; vooral zwarte soldaten in een groep werden gevreesd. 'I turned into a bigot in the military,

³⁰ Citaat uit de documentaire *Race relations in the Vietnam war* (Centre for Defense Information, 1992); transcriptie op internet: www.cdi.org/adm/Transcripts/552/.

³¹ Westheider, *Fighting*, 87.

³² Cincinnatus, *Self-destruction: the desintegration and decay of the United States army during the Vietnam era* (New York 1981) 68.

³³ Jan Scruggs, blanke Vietnam-veteraan. Citaat uit de documentaire *Race relations in the Vietnam war*.

when I was on a bus with mostly black GIs, and they harassed and accosted me’, aldus een blanke soldaat.³⁴

Voor zwarte soldaten had de aanblik van de vlag van de Confederatie hetzelfde effect als dapping op blanken. Vooral zuidelijke soldaten waren trots op ‘hun’ vlag en overal in de Amerikaanse legerkampen was die vlag te zien. In sommige legerkampen hing de ‘stars and bars’ zelfs onder de Amerikaanse vlag. De vlag van de Confederatie was te zien op voertuigen, vliegtuigen, helmen en uniformen. Hij stond geschilderd op barakken, hing in militaire uitgaansgelegenheden en werd trots getoond bij parades, feesten en concerten. In 1969 besloot de legerleiding vertoon van de vlag te verbieden, maar dat haalde weinig uit. Slechts weinig officieren waren bereid het verbod ook daadwerkelijk te handhaven.

Op 20 juli 1969 liep een feestje in kamp Lejeune in North-Carolina, een opleidingskamp voor Vietnam-soldaten, volledig uit de hand. Er ontstond een massale vechtpartij tussen blanke en zwarte soldaten. ‘We are going to mess up some beasts tonight’ hadden zwarte soldaten van te voren aangekondigd. Aan het eind van de avond was een blanke soldaat gedood en waren er drie ernstig gewond geraakt.³⁵ De vechtpartij in kamp Lejeune was uitgelokt door zwarten, maar minstens zo vaak waren het blanken die begonnen met vechten. Veel gevechten vonden plaats in clubs. Aanleiding kon de keuze van de muziek zijn of pogingen van blanke of zwarte soldaten elkaars clubs binnen te dringen. Grote vechtpartijen vonden ook plaats in militaire gevangenissen, aan boord van schepen en in kampementen. In 1972 zochten groepen zwart marinepersoneel aan boord van de schepen Kitty Hawk en Constellation blanken op om ze in elkaar te slaan. In Da Nang kwamen aanvallen van zwarte soldaten op blanken zo vaak voor dat de leiding besloot soldaten alleen nog maar in groepen uit te laten gaan.³⁶ In de nacht van 25 september 1970 schoot de zwarte soldaat G.D. McLemore de blanke soldaat Bruce Thomas dood. McLemore had Thomas betrappt toen hij bezig was een granaat in zijn tent te gooien. Achteraf bleek het te gaan om een ‘onschuldige’ rookgranaat, maar dat kon McLemore op dat moment niet weten. ‘We’re talking about a man who was put in extreme danger in a community where everyone lived armed, and where the racial tensions were as high as can be’, verklaarde zijn advocaat. McLemore werd

³⁴ Baskir en Strauss, *Chance*, 138.

³⁵ Westheider, *Fighting*, 94.

³⁶ Ibidem, 107.

tot achttien maanden gevangenisstraf veroordeeld, een opvallend lage straf.³⁷

Verreweg de meeste publiciteit kreeg het zogeheten *fragging*. Fragging bestond nog niet in eerdere oorlogen. Het woord is afgeleid van de fragmentatiegranaten die onder het bed van een officier konden worden gerold om hem op te blazen. Het gaat hier dus om welbewuste pogingen om officieren te doden of in ieder geval uit te schakelen. Alleen al tussen 1969 en 1971 zijn er 82 officieren gedood en 651 gewond geraakt door acties van hun eigen manschappen.³⁸ Fragging is vooral in de publiciteit gekomen omdat het zou gaan om wraakacties van zwarte soldaten tegen hun blanke officieren. Het valt niet te ontkennen dat een raciaal element een rol speelde, maar het waren zeker niet alleen maar zwarte soldaten die hun meerderen naar het leven stonden. Krijgshistoricus Moskos onderscheidt vier verschillende varianten van fragging. In zo'n twintig procent van de gevallen ging het om een individuele vendetta als gevolg van hoogoplopende persoonlijke conflicten of persoonlijkheidsstoornissen. In de andere gevallen ging het om groepsacties. Soms waren drugs de oorzaak en werden officieren die een strikt antidrugsbeleid voerden het slachtoffer van fraggings. Andere keren ging het om officieren onder wiens commando veel soldaten sneuvelden, daardoor als onverantwoordelijk of overambitieuus werden gezien en dus te vrezen hadden voor zwarte en blanke soldaten. Voor de moord op luitenant-kolonel Honeycutt - verantwoordelijk voor een mislukte aanval op 'Hamburger Hill' waarbij veel doden waren gevallen - werd zelfs openlijk een beloning van 10.000 dollar uitgelofd. Honeycutt zou de oorlog overigens overleven. In dit soort gevallen speelden problemen tussen blanken en zwarten geen rol. Maar er waren ook fraggings die plaatsvonden omdat zwarte soldaten zich in hun eer voelden aangetast door een blanke officier. In het beeld dat van de Vietnam-oorlog is ontstaan lijkt het of het vooral zwarte soldaten waren die hun blanke officieren naar het leven stonden, maar in werkelijkheid ging dat slechts op voor een minderheid van de gevallen.³⁹

Interraciaal geweld was eind jaren zestig een zeer serieus probleem geworden. 'Violence is our only meeting ground now', aldus een blanke marinier. Maar dat gold niet voor het front. Daar leken raciale verschillen

³⁷ Baskir en Strauss, *Chance*, 143.

³⁸ Haynes Johnson en George C. Wilson, *Army in anguish* (Washington 1972) 91-94.

³⁹ Charles C. Moskos Jr, 'The American combat soldier in Vietnam', *Journal of Social Issues* 31-4 (1975) 35. Zie ook: Westheider, *Fighting*, 110.

ineens niet meer te bestaan. Firman, Borus en Stanton onderzochten de relatie tussen blanke en zwarte soldaten in Vietnam en concludeerden dat blanken en zwarten in ‘combat units’ wel konden samenwerken. Zij waren op elkaar aangewezen, voelden zich aan alle kanten bedreigd en wisten dat hun leven af kon hangen van de man naast hen. Ook de hiërarchische verhoudingen aan het front verloren hun belang.⁴⁰ Uit latere interviews met Vietnam-veteranen blijkt duidelijk dat de raciale verhoudingen aan het front anders waren. ‘It strikes me that for those of (...) the people that were in actual combat, that they have a totally different outlook on races’, herinnerde zich een blanke soldaat.⁴¹ ‘You couldn’t think just white or black, you had to think for everybody’, aldus zijn zwarte collega Stanley Goff.⁴² En de zwarte soldaat Robert Sanders werd helemaal lyrisch toen hij zijn gevoelens voor zijn eenheid onder woorden bracht: ‘We was so close it was unreal. That was the first time in my life I saw that type of unity, and I haven’t seen it since.’⁴³ De blanke majoor William Riederer was bijna net zo positief: ‘I never felt there was any tension. We pretty much operated on everybody pull their own and everybody was liable to go out and get shot and everybody would go out and get shot at.’⁴⁴

Conclusie

In eerdere oorlogen hadden zwarte soldaten hoge verwachtingen gehad van een leger zonder rassenscheiding, waarin hun verdiensten erkend zouden worden en hun opofferingen voor het vaderland een bijdrage zouden leveren aan hun integratie in de Amerikaanse samenleving. Maar de werkelijkheid van Vietnam, de eerste maal dat blanken en zwarten gezamenlijk voor hun vaderland vochten, was heel anders. Vietnam was in meerdere opzichten niet de juiste oorlog voor een gezamenlijk patriottisme. Eerder in dit artikel wees ik al op de groeiende radicalisering onder zwarte Amerikanen en de komst van zwarte dienstplichtigen: zij waren op zijn minst onwillig, maar vooral steeds vaker openlijk vijandig ten opzichte van

⁴⁰ Byron G. Firman, Jonathan F. Borus en M. Duncan Stanton, ‘Black-white and American-Vietnamese relations among soldiers in Vietnam’, *Journal of Social Issues* 31-4 (1975) 46.

⁴¹ Zie noot 30: *Race relations in the Vietnam war*.

⁴² Stanley Goff en Robert Sanders, *Brothers: black soldiers in the Nam* (New York 1982) 138.

⁴³ Christian G. Appy, *Working class war: American combat soldiers and Vietnam* (Chapel Hill 1993) 243.

⁴⁴ Westheider, *Fighting*, 113.

wat zij zagen als een blanke machtsstructuur. De positieve ervaring van Vietnam was voor deze soldaten vooral de sterke band die zij voelden met hun zwarte 'brothers', niet de strijd tegen een vijand die zij helemaal niet als vijand zagen. Het steeds breder wordende verzet tegen de oorlog maakte de zaak niet beter. Terugkerende soldaten werden niet ingehaald als helden, maar op zijn best als 'losers' die zich niet aan de dienstplicht hadden kunnen onttrekken. Steeds vaker werden zij met de nek aangekeken als deelnemers aan een misdadige, of in ieder geval, foute oorlog. Anders dan bij vorige oorlogen waren er voor terugkerende soldaten geen programma's om hen snel aan banen te helpen en hun aanpassing aan de burgermaatschappij te versnellen. Voor zwarte soldaten was dit nog problematischer. Zij keerden terug naar de getto's waar de werkgelegenheid juist in snel tempo verdween.⁴⁵

En dan was er ook nog de *white backlash*. In de tweede helft van de jaren zestig werden blanken gedwongen op een andere manier naar zwarten te kijken. Tot die tijd hadden zuidelijke blanken altijd gedacht dat hun zwarte landgenoten tevreden waren met hun status van tweederangs burger en er alleen soms hardhandig op moesten worden gewezen dat ze met die status tevreden moesten blijven. Noorderlingen wisten dat sommige van hun landgenoten zwart waren, maar kwamen ze eigenlijk zelden tegen. Zwarten waren onzichtbaar en natuurlijk ook 'zielig'. Daarom kreeg de Burgerrechtenbeweging ook steun uit het Noorden. Zuidelijke en noordelijke blanken waren echter niet voorbereid op de zelfbewuste, zeer zichtbare en, althans verbaal, agressieve zwarten zoals die zich in de loop van de jaren zestig gingen manifesteren. De meeste blanke soldaten maakten pas in het leger voor het eerst kennis met zwarten, maar het waren heel andere zwarten dan zij zich hadden voorgesteld. Zuidelijke soldaten waren nog gewend om zwarten aan te spreken met *boy* of *nigger* en voor noordelijke soldaten waren zwarten grote onbekenden. Vietnam werd zo niet alleen het strijdveld waar Amerikanen de Noord-Vietnamezen en de Viet Cong bestreden, maar ook een strijdveld waar zwarten hun nieuw verkregen zelfbewustzijn wilden bevestigen en blanken hun vooroordelen moesten overwinnen, maar daar vaak niet in slaagden. Blanken aan het thuisfront zagen ineens beelden van zwarte soldaten met machinegeweren en andere zware wapens. Diezelfde soldaten droegen trots de symbolen van zwarte solidariteit en brachten de *Black Power*-groet. Het leek allemaal

⁴⁵ Zie voor omvang en oorzaken van het banenverlies in het getto: W. J. Wilson, *When work disappears: the world of the new urban poor* (New York 1996).

verdacht veel op de beelden uit eigen land van zwarte panthers en andere jonge radicale zwarten die het recht van alle Amerikanen om wapens te dragen opeisten. Jong, agressief, rasbewust en ook nog eens zwaarbewapend, belichaamden zwarte soldaten precies datgene wat blanken in eigen land vreesden en wilden voorkomen.

De raciale verhoudingen binnen het Amerikaanse leger tijdens de Vietnam-oorlog, zeker na 1968, lijken daarmee een weerspiegeling van de raciale spanningen binnen de Amerikaanse samenleving als geheel. Maar de jaren 1968-1973 waren ook een uitzonderlijke periode, althans voor het Amerikaanse leger. Het was een korte periode van oplopende raciale spanningen, als onderbreking in het proces waarin het Amerikaanse leger zich juist tot een voorloper en voorbeeld van integratie ontwikkelde. De belangrijkste oorzaak was de afschaffing van de dienstplicht. Dienst nemen in het leger werd weer een vrije keuze. Aan het einde van de jaren zeventig was meer dan dertig procent van de nieuwe rekruten zwart. In een samenleving waarin zwarten op de arbeidsmarkt nog steeds niet dezelfde kansen kregen als blanken was voor veel zwarten het leger een aantrekkelijke werkgever. ‘It is an organization unmatched in its level of racial integration. It is an institution unmatched in its broad record of black achievement. It is the only place in American life in which whites are routinely bossed around by blacks’, aldus een vrij recent boek over zwarten in het Amerikaanse leger.⁴⁶ Dit optimisme was niet alleen gebaseerd op het grote aantal zwarten dat in dienst ging, maar ook op de groei van het zwarte officierskorps. In 1970, midden in de Vietnam-oorlog, was niet meer dan drie procent van de officieren zwart. In het begin van de jaren negentig was dat gestegen tot elf procent. Terwijl racisme en raciale conflicten in het leger tijdens de Vietnam-oorlog voorpaginanieuws waren, was ras tijdens operatie *Desert Storm* in 1990-1991 een volstrekt irrelevant onderwerp geworden.⁴⁷

⁴⁶ Charles C. Moskos en John Sibley Butler, *All that we can be. Black leadership and racial integration the army way* (New York 1996) 2.

⁴⁷ Ibidem, 35.